

فوائد الجمال و فوائد الجلال (کتاب)

«فوائد الجمال و فوائد الجلال»، نفیس‌ترین اثر عرفانی است که توسط احمد بن عمر بن محمد بن عبدالله خیوقی خوارزمی، مشهور به نجم‌الدین کبری، به **زبان عربی**، به نگارش درآمده است. وی، در سال ۵۴۰ ق، در شهر خیوق خوارزم چشم به جهان گشود و در سال ۶۱۸ ق، در فتنه‌ی مغول به **شهادت** رسید.

فهرست مندرجات

۱ - ساختار کتب

۲ - گزارش محتوا

۲.۱ - سه‌درجه عرفان

۳ - وضعیت کتب

۴ - منبع

ساختار کتب

گرچه، مؤلف، مباحث خود را تحت عناوینی کلی، همچون «تصدیر»، «مسئله» و «فصل» بیان کرده، ولی محقق کتب، عناوین جانبی متعدد و متنوعی را متناسب با هر مبحث برگزیده و در صدر آن قرار داده است.

گزارش محتوا

پاره‌ای از مطالب کتب:

راه‌های مجاهده عبارتند از: تقلیل غذا، ترک اختیار و افناء آن در اختیار شیخ کامل. طریقت جنید عبارت است از: دوام **وضو**، دوام **صوم**، دوام **سکوت**، دوام خلوت، دوام **نکر**، دوام نفی خواطر، دوام ترک اعتراض نسبت به خدای سبحان. آتش نکر، صافی است و به سرعت انسان را به کمالات می‌رساند، ولی **آتش شیطان**، کدر و ظلمانی است. وجود، مرکب از ارکان چهارگانه‌ی **خاک**، **آب**، **آتش** و هوا می‌باشد. مشاهدات عروجیه، قابل تعبیر هستند. قلب، لطیفه‌ای است که دائما از حالتی به حالت دیگر تقلب پیدا می‌کند و هم چنین چون قلب، **قلب** وجود و معانی است، لذا به این نام خوانده می‌شود. وجود، شیء واحدی نیست؛ بنابراین، هیچ وجودی نیست مگر اینکه بالاتر از آن وجودی دیگر لخص و احسن از آن هست تا آنجا که منتهی به وجود حق می‌شود. مراتب سه‌گانه نفس، عبارت است از: نفس اماره، نفس لوامه و نفس مطمئنه. مشاهده، بر دو نوع است: مشاهده‌ی ادنی و مشاهده‌ی اعلی. نفس، شیطان و ملک، هیچ کدام، اشیائی بیرون از تو نیستند، بلکه تو خود، همه آنهاست، هم چنان که **آسمان**، **زمین**، کرسی، **بهشت**، **دوزخ**، **موت** و **حیات**، در اندرون تو است. **فناء** بر دو گونه است: یکی، فناء در صفات حق که این فناء در فردانیت است و دیگری، فناء در ذات او که این فناء در وحدانیت می‌باشد. نهایت محبت، بدایت عشق است و محبت، در قلب است و **عشق**، در روح. حل، به منزله‌ی اسباب سفر است و مقام، به منزله منازل طریق است.

← سه‌درجه عرفان

در عرفان، سه‌درجه وجود دارد: **عرفان عامه**، **عرفان خاصه** و عرفان خاصه‌الخاصه. در عرفان عامه، استدلال به **آیات** ظاهره است. در عرفان خاصه، استدلال به آیات ظاهره و باطنه و در عرفان خاصه‌الخاصه، استدلال به نصب‌کننده آیت بر آیت می‌باشد. صوفی، این الوقت است و هیچ‌گاه به گذشته و آینده نگاه نمی‌کند، چون تصبیح‌کننده وقت است. برای همت، بدایت و نهایت است؛ بدایت همت، عبارت است از: اراده، طلب، ربط، تصرف و کون. سالک ذاکر، به مقامی می‌رسد که به او گفته می‌شود: نکر مگو تا ببینی نکر چگونه تو را یاد می‌کند! او دیگر منکور است، نه ذاکر و **انسان**، همواره منکور حق است، ولی بر اثر تازیکی‌های فراوان و حجب‌های ستبر، آن را نمی‌شنود و نمی‌یابد. خمود و جمود، دو حالت متعاقب یک دیگرند. سهل بن عبدالله تستری، به مریدانش می‌گوید: وقتی **مصیبتی** بر شما وارد می‌شود، هیچ وقت آن نگویید، زیرا آن اسم شیطان است، بلکه آه بگویید، چون اسم **الله** است.

هویت، دوتاست: یکی، هویت او و دیگری، هویت تو؛ وقتی تو هویت خویش را فانی کردی، هویت او باقی می‌ماند.

وضعیت کتاب

کتاب، توسط یوسف زیدان، تصحیح و تحقیق شده است. وی، در آغاز کتاب، مقدمه‌ای مفصل مشتمل بر شرح زندگی مؤلف و شیوه کار و مؤلفات او و روش تحقیق خویش ذکر کرده است و در پایان کتاب، تحت عنوان «فهارس التحقیق»، فهرست‌هایی را از آیات، احادیث، اعلام، مفردات، قوافی، مواضع، مواضع، مراجع تحقیق و مصادر دراسه و فهرست موضوعات گنجانده است و در پاورقی‌ها، به بیان اختلاف نسخ، تخریج آیات و احادیث نبوی، توضیح نکات دقیق متن و شرح مصطلحات صوفیه پرداخته است.

منبع

نرم افزار عرفان ۳، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی.